

Muhamed Filipović

Govor za skup u Minhenu

Poštovane Dame i Gospodo, dragi Bosanci i Hercegovici i dragi Bošnjaci,

Ljubaznošću domaćina dobili smo mogućnost da u dalekom Minhenu pred Vama i pred Vašim njemačkim prijateljima govorimo o nekim bitnim za našu zemlju i njene stanovnike važnim pitanjima. Za tu mogućnost mi smo Vam veoma zahvalni. Zahvalnost je naša utoliko veća što smo mi, posebno Bošnjaci, koji nemamo dvojnih državljanstava, ograničeni u kretanju i što smo već godinama zatvoreni u kavezu koji je nama uistinu drag, jer je to naša Bosna, ali koji nam onemogućava slobodno kretanje koje neki naši sugrađani katoličke vjere uživaju, dok je veliki broj naših zemljaka, pa i bliskih rođaka, rasut po svijetu u kombiniranoj akciji progona iz naše zemlje, koji su vršili i Srbi i Hrvati i prisilnog raseljavanja svuda po svijetu, a to je raseljavanje bilo cinično nazvano spašavanje naših života. Naša zemlja je bila bez ikakva razloga napadnuta, nad njenim najbrojnim bošnjačkim narodom izvršen je genocid, čija se historija završila jalovim suđenjima nekolicini zločinaca i podjeli naše zemlje, a podjela ima tragične posljedice po naš život i predstavlja glavnu prepreku povratku naših ljudi iz emigracije.

Ali, mi nismo došli ovdje da govorimo o žalosnoj historiji naše zemlje i još žalosnijoj nehumanijoj ulozi u njoj nekih zapadnih zemalja, već o našoj dragoj zemlji i državi Bosni i njenim dubokim historijskim korijenima koji su sada, zahvaljujući najviše dugotrajnim naporima moga dragog kolege i prijatelja profesora Envera Imamovića, postali vidljivi, i u smislu precizno utvrđenih historijskih činjenica, ali i u smislu njihove slike koju simbolizira hrast, to snažno drvo koje ima duboko korijenje baš kao što naša zemlja i država ima isto takvo duboko korijenje koje joj daje nepresušne izvore snage i nove sokove života, unatoč svima onima koji su te korijene rezali i grane sijekli. Naše stablo bosansko i bošnjačko je jako i odoljelo je svim nevoljama, a danas mu je potrebno da svaki Bosanac i Bošnjak zna za njega, da ga zalijeva ljubavlju i podrškom i brine oko njega, kako bi i naša domovina, kao i druge europske zemlje, konačno našla mir, stabilnost, a naš bošnjački narod zaštitu od neprestanih progona i u svojoj državi i u Europi i to bez obzira na to što smo mi muslimani, već upravo zbog toga. Jer mi smo europski muslimani u punom smislu te riječi, tj. mi smo europski narod koji je svoju državu na tlu Europe stvorio još u VIII vijeku. Mi smo miroljubiv narod koji nikada nikog nije napao, niti se svetio za brojne napade, progone, nasilja i genocide. Mi smo kulturni narod koji je stvorio veoma značajna djela nauke, umjetnosti, od velelepkih građevina, džamija, mostova, medresa, hamama, karavanseraja, hanova, ljupkih i pitoreskih gradova koji čine ukras Europe, ali i brojna djela poezije, kronika, teoloških i filozofskih rasprava i drugih vrsta književnih djela, i to je, nakon svih razaranja koja su vršena u cilju uništavanja spomenika naše duhovne i materijalne kulture, još uvijek vidljivo i najimpresionatnija je slika za svakog ko dođe u Bosnu i Hercegovinu. Mi smo se još krajem XIX vijeka odlučili da prihvatimo tekovine

europske civilizacije, ali i da zadržimo sve vrijedne tekovine naše velike islamske civilizacije i kulture. U tom smislu i kao narod koji nije nikada i ni prema kome pokazao netoleranciju ili neprijateljstvo, mi smo upravo onaj narod i živimo u skladu sa onim principima koje moderna demokratska Europa želi ugraditi u osnove svog života, nakon vjekova međusobnih sukoba.

Ovdje u Genealogiji naše slavne vladarske kuće Kotromanića, koju je rekonstruirao kolega Imamović, vidite da je bosanska država živjela 700 godina pod vladavinom jedne vladarske kuće koja je dala cijeli niz snažnih, pametnih i nada sve široko tolerantnih vladara, da su oni vladali u zemlji koja je bila multireligijska, da su u njoj živjeli i u nju se doseljavali pripadnici različitih naroda, od onih koje joj je ostavilo rimsko carstvo, preko onih koje su na njenu teritoriju donijele seobe naroda, do onih koji će kasnije, tražeći mirnu i tolerantnu zemlju i vladavinu u nju dolaziti i živjeti u slobodi i to ne samo da žive, nego i da ispovjedaju onu vjeru koju su naslijedili i donijeli sa sobom, bez ikakvog pritiska da je promjene. Bosna je, ako izuzmemo mavarsku Španiju koja je toleranciju razvila na islamskim načelima, bila jedina europska zemlja, sa europskim sistemom odnosa i vezama sa gotovo svim europskim vladarskim kućama, u kojoj su slobodno djelovale tri crkve, Crkva bosnaskih krstjana, Katolička crkva i Ortodokсна crkva. U Europi toga doba nije moguće zamisliti zemlju i vladara koji bi štitiо one koje je Sveta stolica kvalificirala kao heretike, a tako je bilo u Bosni. Njen slavni vladar Kulin je diplomatski odaslao natrag izaslanika Svete stolice Casamarisa sa dokumentom Abiuracije u kojem je odbijeno da među stanovnicima Bosne postoje heretici i potvrđeno da Bosna i njen vladar poštuju Krista i Svetog oca, ali nigdje nije rečeno da će vladar vršiti progon onih koji vjeruju Krista na svoj način. Još je u tome eksplicitniji bio najveći vladar ove dinastije Tvrtko, u svoje doba najmoćniji vladar na Balkanu, koji, u odgovoru na pismo Svetog oca, kaže da u njegovoj zemlji i kao njegovi podanici žive i krstjani i katolici i ortodoksi, a da je on kao njihov vladar dužan da im osigura da slobodno vjeruju i poštuju svoje običaje. Takav stav nije nigdje u Europi bio moguć u to vrijeme, pa čak sve do Lutera i konačne nagodbe između protestantizma i katoličanstva, do koje je došlo nakon užasa vjerskog rata. Eto takva je našа država Bosna bila i takvi su bili njeni vladari iz kuće Kotromanića, sve do zadnjih dvaju kraljeva koji su pali kao žrtve intriga i pod utjecajem stranih faktora pristali na radikalno čišćenje Bosne od heretika dualista, što je stvorilo veoma teško unutrašnje stanje u zemlji, a što je poveznaо sa nekim nespretnim potezima u odnosima sa srpskom despotovinom koja je bila na umoru, dovelo zadnjeg našeg kralja Stjepana do toga da načini odlučnu grešku, tj. da otkáže ugovor sa Sultanom Mehmedom II El Fatihom, u to vrijeme najmoćnijim vladarom na cijelom prostoru i tako mu pruži casus belli, što je dovelo do propasti naše države.

Država je propala, došao je novi gospodar, bila je to Osmanska carevina koja je upravo u tom vijeku bila u usponu da bi uskoro postala svjetska sila. Osmanlije su u Bosnu donijeli mnogo novosti. Donijeli su timarski sistem zemljišnih odnosa koji je bilo mnogo elastičniji i povoljniji za seljake nego raniji feudalni sistem. Seljaci nisu bili vezani za zemlju ili gospodara i mogli su birati mjesto i uvjete života. Osmanlije su u Bosni izgradili više velikih gradova koji su ubrzo postali veliki zanatlijski i

trgovački centri, od kojih je Sarajevo postalo odista veliki grad i poslovni centar, tako da je francuski putnik, koji je u XVII vijeku putovao u Istanbul, konstatirao da od Venecije do Jedrena nije vidio veći i bogatiji grad od Sarajeva. Uz Sarajevo su nastali i brojni drugi gradovi kao Banja Luka, Mostar, Travnik, Zvornik, Bihać, Tuzla, Foča, Livno i mnogi drugi, a svi oni su bili dio jednog velikog svjetskog carstva koje se prostiralo od Indije na istoku, do Mauritanije na zapadu, od Budima na sjeveru do Zanzibara na jugu. U Sarajevu je Gazi Husrefbeg izgradio velelepnu džamiju, medresu, hanikah, bezistane, hanove, hamame i veliku ćaršiju, ali je osnovao i prvu javnu biblioteku koja i danas djeluje i svojom zakladnicom (vakufnamom) odredio visoki rang svoje medrese i naložio da se u njoj izučavaju sve tradicionalne nauke i vještine, ali i sve one koje vrijeme donese kao korisne.

Može se reći da su XVI i XVII vijek bili vrijeme velikog materijalnog, duhovnog i umjetničkog uspona u Bosni, da je nastala velika duhovna produkcija u svim segmentima bosanskog društva, da je nastala bogata literatura islamskoorijentalne provenijencije, da je nastala bogata katolička franjevačka književnost i da se srpska kultura počela ubrzano razvijati nakon što su Osmanlije obnovile Pečku Patrijaršiju. Osmanska država je, shodno islamskom načelu da „u vjeri nema prisile“ i da su „sve vjere knjige pod zaštitom zakona države“, stvorila uvjete za slobodan život i razvoj suprotan tada u Europi vladajućem načelu „Cuius Regio Eius Religio“ čija je primjena nosila silna nasilja prevjeravanja tokom ratova Zapada protiv Turaka, koji u nas, nažalost, traju do danas. Bosna je proglašena misijskim područjem gdje je prozelitisko djelovanje preporučeno i ono je korišteno i tokom zadnjeg rata i od strane pravoslavnih i osobito od strane katolika u Hercegovini. Dakle, ono što je nosila europska oslobodilačka misija nije bilo pozitivno za Bosnu i posebno bošnjake, a to se najbolje vidi u činjenici da je Europa pomogla svaki antiosmanski ustanak osim ustanka bosanskih muslimana-Bošnjaka.

To nije učinila iz jednostavnog razloga što su vodeća snaga ustanka 1832. godine bili Bošnjaci. Europa nije dozvoljavala da se muslimani Bošnjaci pojave kao nosioci državne misli ejdne europske zemlje. Katolici i pravoslavni su se nakon toga, drugom polovinom vijeka, počeli asimilirati u Hrvate i Srbe, u kontekstu razvoja nacionalnih pokreta u Srbiji i Hrvatskoj. Posuduli su novi nacionalni identitet, napustivši ranije bosansko određenje, što je Bosni donijelo velike probleme, pa čak i krvoprolića, čiji su nosioci bili upravo ova dva nacionalnopolitka pokreta. Većina bosanskog stanovništva je, međutim, ostala vjerna svojoj zemlji, tradiciji i svoj je identitet vezala za nju, njenu historiju i njeno pravo da bude obnovljena kao i druge slavenske države na Balkanu. Bošnjaci, koji su ostali vjerni svojoj zemlji i imenu, su bili apsolutna većina bosanskog stanovništva, po popisu 1991. godine ih je bilo 46% u ukupnom broju i to nakon svih iseljavanja na koja su bili primorani zbog austrougarske okupacije-kada je u Tursku iselilo 30% Bošnjaka, zatim nakon procesa ujedinjavanja u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca i napokon, nakon Drugog svjetskog rata, pa evo i u toku ovog zadnjeg rata. Sva su ta iseljavanja nastala da bi sačuvali barem goli život. Danas mi želimo državu koja će nam osigurati da na cijeloj teritoriji naše zemlje, u smo do 1992. godine živjeli na 92% njene teritorije, živimo slobodno, mirno, da nas ne „trijebe kao što se to događalo u Srbiji i Hrvatskoj od Kandijskog

rata do najnovijeg vremena, da smo ravnopravni i da uživamo sva prava i slobode koje moderni svijet osigurava građanima svojih država i Europe posebno. Kao narod, mi nemamo nikakve posebne politike, osim politike da naša zemlja postane istinski slobodna, demokratska i da u njoj svi živimo ravnopravni.

Mi i kad smo bili najbrojniji i najmoćniji dio bosanskog društva nikada nismo mislili na državu u kojoj ćemo živjeti i vladati samo mi, nego smo, u skladu sa starom bosanskom tradicijom jednakih prava i tolerancije, uvijek našu zemlju i državu smatrali zajedničkim dobrom svih njenih stanovnika bez obzira na vjeru ili naciju. Mi Bošnjaci nismo, a ni Bosna kao zemlja nije imala historiju nacionalnog homogeniziranja i stvaranja ekskluzivne nacionalne države. To, međutim, nije naša mana nego prednost, koju bi Europa mogla, barem danas, da cijeni.